

Langt bedre er kapitlerne tre, fire og syv, hvor Mitnick fokuserer på mere snævre problemstillinger om virksomhederne og deres politiske omgivelser. De tre kapitler er alle reviderede manuskripter fra starten af firserne. Kapitel tre er en interessant diskussion af omkostningerne og især fordelene ved at bruge regulering strategisk. Pointen er, at selv om alle virksomheder påføres absolutte omkostninger, så kan den enkelte virksomhed godt opnå *komparative* konkurrencefordele. Og når strategien skal vælges, er det i sammenligning med andre virksomheder, omkostninger og fordele skal vurderes. I kapitel fire udvikler Mitnick en lille stringent seks-feltstabel om rationalerne for at skabe agenter. Diskussionen af de symbolske og politisk-taktiske bevæggrunde for at benytte agenter er både stringent og overbevisende. Denne teori er både *generel* og *simpel*. Kapitel syv er en videreudvikling af kapitel fire med specielt henblik på brugen af politiske rådgivere.

Alle tre kapitler er vellykkede, og det er da også disse teorier, som de øvrige bidrag i vidt omfang refererer til. Alle øvrige kapitler behandler mere direkte emnet virksomheder som politiske aktører. Kapitlerne otte og ni er nok de mest originale. Typologier over forskellige politiske strategier opstilles på grundlag af virksomhedens mål og ressourcer, omgivelsernes karakter, omfanget af overlappende interesser, policy cyklus, mv.

I sin helhed er bogen interessant og bestemt læseværdig, og den er vellykket som antologi. Der bliver føjet noget nyt til emnet virksomheder som politiske aktører. Dog er mange af de fyldige diskussioner og teoretiske overvejelser primært relevante i en amerikansk sammenhæng. Det teoretiske apparat er ikke umiddelbart anvendelig i Europa og Danmark, hvor virksomhederne ofte er mere integrerede i det politiske system, blandt andet via deres organisationer. Empirisk arbejde, især komparativt, vil kunne bidrage til bedre og bredere teorier på området.

Asbjørn Sonne Nørgaard
Institut for Statskundskab

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen, *Den danske Model. En historisk sociologisk analyse af det danske aftalesystem* (med English summary), København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 528 s., kr. 475,00.

Omdrejningspunktet i denne bog er overenskomstforhandlingerne på DA-LO området. Denne afgrænsning er rimelig på grund af disse forhandlings betydning for resten af arbejdsmarkedet, og når man tænker på, at de samme forfattere i 1988 publicerede en grundig indføring i det offentlige aftalesystem. Bogens hovedspørgsmål er, om aftalesystemets centralisering eller decentralisering har haft en determinerende indflydelse på organisationernes interne struktur med hensyn til deres centralisering eller decentralisering. Dertil følger

Langt bedre er kapitlerne tre, fire og syv, hvor Mitnick fokuserer på mere snævre problemstillinger om virksomhederne og deres politiske omgivelser. De tre kapitler er alle reviderede manuskripter fra starten af firserne. Kapitel tre er en interessant diskussion af omkostningerne og især fordelene ved at bruge regulering strategisk. Pointen er, at selv om alle virksomheder påføres absolutte omkostninger, så kan den enkelte virksomhed godt opnå *komparative* konkurrencefordele. Og når strategien skal vælges, er det i sammenligning med andre virksomheder, omkostninger og fordele skal vurderes. I kapitel fire udvikler Mitnick en lille stringent seks-feltstabel om rationalerne for at skabe agenter. Diskussionen af de symbolske og politisk-taktiske bevæggrunde for at benytte agenter er både stringent og overbevisende. Denne teori er både *generel* og *simpel*. Kapitel syv er en videreudvikling af kapitel fire med specielt henblik på brugen af politiske rådgivere.

Alle tre kapitler er vellykkede, og det er da også disse teorier, som de øvrige bidrag i vidt omfang refererer til. Alle øvrige kapitler behandler mere direkte emnet virksomheder som politiske aktører. Kapitlerne otte og ni er nok de mest originale. Typologier over forskellige politiske strategier opstilles på grundlag af virksomhedens mål og ressourcer, omgivelsernes karakter, omfanget af overlappende interesser, policy cyklus, mv.

I sin helhed er bogen interessant og bestemt læseværdig, og den er vellykket som antologi. Der bliver føjet noget nyt til emnet virksomheder som politiske aktører. Dog er mange af de fyldige diskussioner og teoretiske overvejelser primært relevante i en amerikansk sammenhæng. Det teoretiske apparat er ikke umiddelbart anvendelig i Europa og Danmark, hvor virksomhederne ofte er mere integrerede i det politiske system, blandt andet via deres organisationer. Empirisk arbejde, især komparativt, vil kunne bidrage til bedre og bredere teorier på området.

Asbjørn Sonne Nørgaard
Institut for Statskundskab

Jesper Due, Jørgen Steen Madsen og Carsten Strøby Jensen, *Den danske Model. En historisk sociologisk analyse af det danske aftalesystem* (med English summary), København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 528 s., kr. 475,00.

Omdrejningspunktet i denne bog er overenskomstforhandlingerne på DA-LO området. Denne afgrænsning er rimelig på grund af disse forhandlings betydning for resten af arbejdsmarkedet, og når man tænker på, at de samme forfattere i 1988 publicerede en grundig indføring i det offentlige aftalesystem. Bogens hovedspørgsmål er, om aftalesystemets centralisering eller decentralisering har haft en determinerende indflydelse på organisationernes interne struktur med hensyn til deres centralisering eller decentralisering. Dertil følger

sig en tese om, at der ikke skulle være en tilsvarende sammenhæng mellem aftalesystem og fagbevægelsens eksterne struktur, dvs. de faglige eller industrielle linjer, som organisationerne er bygget op efter, og som afgrænser dem fra hinanden. Denne struktur er derimod bestemt af den industrielle udvikling. Hovedspørgsmål og tese har forfatterne hentet fra den nu afdøde engelske industrial relations forsker Hugh Clegg, der behandlede dem som henholdsvis tese 1 og 2 i 1976. De to emner bestemmer bogens disposition.

I bogens første del indføres læseren i "industrial relations" teori med vægt på John T. Dunlops systemsynspunkt og Oxford og Warwick skolens (Hugh Clegg, Keith Sisson m.fl.) voluntaristiske approach. Hermed afgrænses det industrielle relationssystemets aktører til arbejdsgiverne og deres organisationer, arbejderne og deres fagforeninger og staten. Det er disse aktører, der udvikler institutionaliserede adfærdsformer: et organisationssystem og et forhandlings-system. Med bogens første del er der indført en række termer, der kan bruges i den efterfølgende analyse. Vigtigt er det også, at forfatterne som deres værdigrundlag præsenterer både konflikt- og konsensusperspektivet på aktørernes indbyrdes forhold, hvor de vælger at forstå det industrielle relationssystem ud fra begge synspunkter.

I bogens anden del berettes om etableringen af det kollektive overenskomst-system fra omkring århundredskiftet til 1910. Fagforeningernes oprettelse i sidste fjerdedel af forrige århundrede og arbejdsgivernes reaktion med dannelsen af deres egne organisationer resulterede i det bekendte historiske kompromis, der først omfattede en Hovedaftale (Septemberforlig) og tilbagevendende overenskomster om løn og arbejdsforhold, og fra 1908-1910 normer for behandling af faglige uoverensstemmelser og en forligsinstitution. Denne historie er fortalt mange gange. Det nye er, at de tre forfattere eksplicit viser, hvorledes "industrial relations" teori fra del 1 kan fremme forståelsen af det, der skete i disse år. Det er i denne periode, at den eksterne struktur fastlægges og får sin legitimering af aftalesystemet. Selv om der efterfølgende sker en udvikling i aftalesystemet, som behandlet i del 3, så rokkes der ikke ved de grundlæggende træk i den eksterne struktur i de næste 80 år. Dansk materiale kan således ikke benyttes til at afkræfte Cleggs tese; men forfatterne tilføjer en vigtig forudsætning, og det er, at den uformelle kompetancestruktur må medtænkes. Det har betydning for en vurdering af dansk fagbevægelsens eksterne struktur, der formelt er meget fragmenteret; men magten har reelt været "centraliseret til en lille uformel gruppe bestående af LO-formanden og formændene for de dominerende fagforbund" (s. 107). Om udviklingen i 1990'erne giver anledning til en nyvurdering af tesen, vender forfatterne selv tilbage til i fjerde del.

Forfatternes hovedspørgsmål og dermed Cleggs tese 1 kræver en analyse af udviklingen i de kollektive overenskomstforhandlinger og en præcisering af centraliseringsbegrebet. Det sker i del 3, hvor overenskomstforhandlingernes centraliseringsgrad defineres ud fra "det niveau, hvorigennem den samlede løsning af overenskomstsituationen sikres" (s. 166). Forfatterne opererer med syv grader af centralisering, hvor grad et er en decentral løsning direkte mel-

lem overenskomstparterne og grad syv politiske indgreb. Derefter analyseres forhandlingerne fra begyndelsen af 1930'erne, hvor forligsmanden får sin sammenkædningsret, og frem til 1979. Perioden opdeles i de to perioder 1934 - 1950 og 1951 - 1979. Hovedresultatet er, at perioden 1934 - 1950 karakteriseres ved centraliseringsgrad fem dvs. decentrale forhandlinger under hovedorganisationernes medvirken, der centraliseres via forligsinstitutionens sammenkædning. Perioden 1951 - 1979 er en grad mere centraliseret svarende til centraliseringsgrad seks, der udtrykker centraliserede forhandlinger, der først løses under forligsinstitutionens medvirken, herunder fremsættelse af sammenkædet mæglingsforslag.

Bogens fjerde del har overskriften "centraliseret decentralisering". Det er om noget det begreb, som forfatterne ønsker at gøre til deres hovedbudskab. Det diskuteres forholdsvis indgående i denne del. De gør opmærksom på, at det er blevet anvendt inden for bysociologi, og at de benytter dette modsigelsesfyldte begreb, fordi både centralisering og decentralisering indgår i en fælles sammenhæng, og på en sådan måde, at de to modsatrettede processer ofte styrker hinanden.

I fjerde del er turen kommet til en gennemgang af overenskomstforhandlingerne i 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne. Med stigende vægt gennem 1980'erne ses væsentlige løsninger truffet på flere niveauer i forholdet mellem de modstående organisationer, sådan at der optræder en blanding af centrale og decentrale løsninger. I 1980'erne er det centraliseringen, der har overvægt og i 1990'erne decentraliseringen. Forfatterne påviser i denne del sammenhængen mellem denne forandring i aftalesystemet og de store forandringer, der først sker på arbejdsgiverside, og dernæst overfor en mere konserverende tendens på arbejderside. De modificerer her Cleggs tese om den eksterne struktur, idet de drager den lære af den danske udvikling, at hvis "den eksisterende organisationsopbygning er en hindring for en flytning til det nye forhandlingscentrum", så brydes den eksterne struktur op (s. 319).

Due, Madsen og Strøby Jensen har præsteret et meget gedigent arbejde. På den ene side næsten for omfattende og på den anden side ikke omfattende nok. Den store detailrigdom virker for overvældende, og forfatterne gør selv opmærksom på, at visse kapitler snarere skal benyttes som opslagsbog. Der er lidt for mange gentagelser. På den anden side savner jeg også noget. Det gælder behandlingen af den totale sammenhæng mellem industriel og politisk udvikling, arbejdsgiverorganisation, aftalesystem og arbejderorganisation. Det er specielt i fjerde del, at det bliver uklart, hvor meget vægt de enkelte aktører og systembetingelserne har, og hvilken vekselvirkning der består imellem disse forhold. Det er dog ikke så mærkeligt i betragtning af emnets kompleksitet. Hertil kan føjes, at del 4 også viser, at aftaleforhandlingerne på LO-DA området ikke kan stå alene, når man vil forstå udviklingen i arbejdsmarkedets organisationer. Hertil kræves også kendskab til forhandlingerne på andre områder, aftalernes administration og organisationernes andre aktiviteter vedrørende erhvervsuddannelsen, internt og eksternt arbejdsmiljø, internationalisering m.v. Det berøres kun kort i del 4.

Uanset sådanne indvendinger står bogen som et centralt værk om det danske aftalesystem. Det skyldes også det omfattende materiale, som fremstillingen hviler på. Det omfatter organisationernes beretninger og protokoller, artikler fra nøglepersoner i disse organisationer og interviews med hovedforhandlerne i 1980'ernes og 1990'ernes aftalerunder. Hertil kommer inddragelse af synspunkter fra nogle danske og udenlandske industrial relations forskere fra Walter Galenson og fremefter.

Reinhard Lund
Aalborg Universitetscenter

Tim Kudsens, *Den danske stat i Europa*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1993, 225 s., kr. 250,00.

For den historieløse dansker er Tim Knudsens bog *Den danske stat i Europa* en guldgrube af viden om, hvordan dansk forvaltning og dansk kultur er blevet udviklet og påvirket. Med afsnittene om kirke og stat, dansk statsbygning, klasserelationer, centraladministrationens særtræk samt to afsnit om Grundtvig præsenteres læserne for adskillige vinkler på, hvad der har formet det danske samfund.

De mange tilgange er oplysende. Alligevel er de samtidig bogens største problem. Bogen mangler et samlende koncept, der gør det muligt at se, hvorfor netop de valgte tilgange er relevante for en beskrivelse af den danske stat i Europa. Nogle afsnit er kronologiske gennemgange af vigtige perioder i dansk statsdannelse. Andre afsnit er temaer, som omhandler bestemte policy-områder - Folkekirken (kap. 15) og uddannelsespolitikken (kap. 16). Atter andre afsnit bidrager til beskrivelsen af dele af den offentlige forvaltning, eksempelvis centraladministrationen (kap. 14). Righoldigheden hænger sammen med Tim Knudsens historieopfattelse som en lang række episoder (p. 24). Som minimum kunne de mange episoder have brugt en fællesnævner.

I kapitel 1 findes en fremstilling af forskellige statsdefinitioner. Ud fra bogens titel ville det have været interessant, hvis bogen ligeledes indeholdt en diskussion af begrebet Europa. At dømme ud fra bogens omslag betragtes alt, hvad der ligger øst for Polen ikke som Europa. I 1994 er det et amputeret europabillede, som glemmer alle de stater, der er opstået ud af det tidligere Sovjetunionen.

Den manglende diskussion af begrebet Europa skyldes nok især, at bogens gennemgående referenceramme mindre er Europa, end det er Sverige. Sverige og svenske tilstande er suverænt det samfund og den stat, der oftest refereres til i bogen. Bogen igennem understreges det, at Danmark er mere liberal end Sverige. Der findes dog eksempler på det modsatte. Eksempelvis havde danskerne længe forbud mod at nedtage den elektroniske virkelighed, som svenskerne kunne konsumere, hvis de opsatte en parabolantenne derhjemme.